

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Psühholoogia instituut

Elis-Marii Anton

Kuidas kirjeldavad end esimese ja teise kooliastme õpilased eakaaslastega sõbrunemise
eesmärgil?
Uurimistöö

Juhendaja: Anni Tamm, PhD

Läbiv pealkiri: Enesekirjeldused eakaaslastega sõbrunemise eesmärgil

Tartu 2021

**KUIDAS KIRJELDAVAD END ESIMESE JA TEISE KOOLIASTME ÕPILASED
EAKAASLASTEGA SÕBRUNEMISE EESMÄRGIL?****Kokkuvõte**

Uurimuse eesmärk oli välja selgitada, milliseid omadusi esimeses ja teises kooliastmes õppivad lapsed enesekirjeldustes rõhutavad, et end eakaaslastele sõbrana atraktiivseks teha. Enesekirjelduste põhjal uuriti ka vanuselisi ja soolisi erinevusi. Valimi moodustasid 59 2. klassi ja 61 6. klassi õpilast. Vastajatel paluti end vabas vormis potentsiaalsele sõbrale kirjeldada. Uurimuses leiti, et enim kirjeldati end tegevuste, isikuandmete ja iseloomuomaduste kaudu. Tüdrukud kirjeldasid poistest rohkem iseloomu, oma perekonda ja tegevusi. 6. klassi õpilased kirjeldasid 2. klassi õpilastest sagedamini oma iseloomu ja tegevusi.

Märksõnad: eakaaslastega sõbrunemine, sõprus, enesekirjeldamine.

HOW DO ELEMENTARY AND MIDDLE SCHOOL STUDENTS DESCRIBE THEMSELVES TO BECOME FRIENDS WITH THEIR PEERS?

Abstract

The aim of this study was to find out what qualities children in elementary and middle school emphasize in their self-descriptions in order to make themselves attractive to their peers as a friend. On the basis of self-descriptions, age and gender differences were also examined. The sample consisted of 59 2nd and 61 6th grade students. Respondents were asked to describe themselves in free format. The study found that they described themselves the most through activities, personal data and personality traits. Girls described their personality, family and activities more than boys. 6th grade students described their personality and activities more often than 2nd grade students. Both gender and age differences were found to be important in describing themselves.

Keywords: becoming friends with peers, friendship, self-describing.

Läbi lapse- ja noorukiea on sõprussuhted keskse tähtsusega, sest need pakuvad seltsi, meelelahutust, aktsepteerimist ja emotsionaalset tuge. Lapsed, kellel on sõbrad, on enesekindlamad ja koostööaltimad ning sõprusest saadud empaatilised oskused on olulised teistega edukalt suhtlemiseks (Wentzel, Russell & Baker, 2014). Sõprussuhted mõjutavad inimeste sotsiaalset ja emotsionaalset heaolu, mis võib positiivselt mõjutada ka akadeemilisi tulemusi (Afshordi & Liberman, 2020). Eelnevatest uuringutest on selgunud, millised on lapsed, kellel on sõpru ja kuidas head suhted teiste eakaaslastega neid mõjutavad. Lisaks Furmanile ja Biermanile (1983) on paljud teised uurinud seda, milliste omadustega eakaaslasi omale sõbraks tahetakse, kuid ei ole teada, kas neid omadusi rõhutatakse ka endas, kui end potentsiaalsele sõbrale kirjeldatakse. Minu uurimistöö eesmärk on välja selgitada, milliseid omadusi esimeses ja teises kooliastmes õppivad lapsed enesekirjeldustes rõhutavad, et end eakaaslastele sõbrana atraktiivseks teha. Keskendun 2. ja 6. klassi õpilastele, sest 6. klassi lapsed on varateismelised ja selles eluetapis muutuvad sõprussuhted eriti oluliseks ning nad on sõpradest rohkem mõjutatavad (Steinberg & Sheffield Morris, 2001). Huvitav on näha, kas enesekirjeldustes rõhutatakse sarnaseid omadusi või on varateismeliste arenguliste muutuste tõttu ka nende enesekirjeldused teistsugused.

Ootused sõbra suhtes

Kahte inimest, kes saavad üksteisega hästi läbi ja kes usaldavad üksteist, peetakse sõpradeks (Smith, Cowie & Blades, 2008). Sõprus võib tekkida igasugustes olukordades väga erinevate inimestega. Sõbrad lahendavad koos probleeme, on omavahel intiimsed ja suhtlevad tihti (Newcomb & Bagwell, 1995). Filosoofid määratlevad sõprust ühe suhtevormina, mis tugineb vastastikusele positiivsele suhtumisele, kus mõlemad osapooled tunnevad teise üle muret ja tahavad tema heaks tegutseda. Sõpradel on kombeks veeta ka ühiselt aega mõlemale meeldivaid tegevusi tehes. (Walker, Curren & Jones 2016)

Hall (2012) leidis, et sõpruse kujunedes tekivad kindlad ootused, milline peaks õige sõber olema. Erinevate sõpruse määratluste järgi saab öelda, et sõpradel peavad olema kindlad väärtused, mis teeb teisest sõbra. Sõpradelt oodatakse ausust ja et nad oleks võimelised teise heaolu eest hoolitsema ning sõbra jaoks tegutsema. (Curren et al., 2016). Laste jaoks on sõprussuhetes oluline lojaalsus, aktsepteerimine ja ka autentsus (González, Moreno & Schneider 2004). Afshordi ja Libermani (2020) uurimuse tulemused näitasid, et tähtis on ka sõpradevaheline intiimsus ja sotsiaalsus. Lapsed, kes vastavad paremini eakaaslaste ootustele, võetakse paremini omaks ja kaasatakse eakaaslaste gruppidesse (Hall, 2012).

Uurimustest ei ole päris üheselt määratletav see, kui võrd oluliseks peetakse sõprussuhtes sarnasust. On tulemusi, mis viitavad sellele, et sageli eelistatakse just endaga sarnaseid sõpru. Näiteks kalduvad agressiivsed lapsed moodustama sõprusgruppe omavahel, prosotsiaalselt käituvad lapsed aga omavahel. (Kikas, 2010: 73) Azmitia jt (2005) uurimuses tuli aga välja see, et erinevused on need, mis sõprust rikastavad ja hoiavad sõpruse huvitavana, seega tulemused lahknevad. Narratiivi puhul, kus teismelised töid välja oma erinevused teistega, tuli välja, et teiste erinevuste aktsepteerimine säilitab teismeliste individuaalsuse ja sideme teistega (Azmitia et al., 2005).

Mida eri vanuses lapsed sõbra puhul oluliseks peavad?

Esimeses kooliastmes ehk 1.–3. klassi õpilaste jaoks seostub vastastikkus lojaalsusega ja sõbra usaldamisega, olulisel kohal on ka koos aja veetmine. Esimesele kooliastmele on iseloomulikud sõprussuhtes ühised huvid, üksteise aitamine ja ühiselt tegutsemine. (Kikas, 2010) Denveri ülikooli uuringus töid Furman & Bierman (1983) välja omadused, mida sõbra juures oluliseks peetakse, domineerisid kiindumus, toe pakkumine ning rolli mängisid ka sugulussidemed.

Vanemaks saades hakatakse olulisemaks pidama abstraktsemaid omadusi, sealhulgas teise aktsepteerimist ja lojaalsust (Furman & Bierman, 1983). Teises kooliastmes ehk 4.–6. klassi õpilaste jaoks on oluline teisele sümpatiseerida ja olla sõbrale avatud. Oluline on olla sõbraga lähedane ja jagada oma ideid. Sellel ajal on väga tähtis omada ühiseid väärtusi ja reegleid, et ei tekiks lahkkelisid. (Kikas, 2010) 4.–6. klassi laste seas on sõprus emotsionaalselt olulisem. (Enderlein, 2005) Sõbra juures muutub oluliseks inimese iseloom mitte tema välised teod (Rubin, 1980). Lojaalsus on noorukile eriti oluline, samuti võiks sõber nende hinnangul olla aus, õiglane ja hea huumorisoonega (Berndt, 2002). Azmitia, Radmacheri ja Itteli (2005) noorukite uurimusest tuli välja, et peamiselt on sõprade puhul olulisim usaldus ja emotsionaalne tugi. Kuuba ja Kanada noorukite seas läbiviidud uuringus leiti, et aktsepteerimine on omadus, mis domineerib mõlemas riigis. Toodi ka välja, et oluline on pakkuda üksteisele vajaduse korral abi. (Azmitia et al., 2005; González et al., 2004)

Eri vanustes lastel on sõpruse suhtes ka sarnaseid ootusi. Lapsed eelistavad eakaaslaste gruppides eelkoolist keskmise kooliastmeni samasoolisi sõpru (Rose, 2006). Mõlemad vanusegrupid väärtustavad ühiseid huvisid (Furman & Bierman, 1983; Gonzalez et al., 2004), millega seostub ka koos aja veetmine, mida mõlemates vanusegrupis on täheldatud (Strough, Berg & Meegan, 2001). Tulemustest on ka näha, et olenemata vanusest on eriti oluline olla sõbrale lojaalne.

Mida eri soost lapsed sõbra puhul oluliseks peavad?

Sooliste erinevuste puhul selgub Larsoni & Richardsi (1989) ja Rose (2006) järgi, et tüdrukud eelistavad juba varem olla sõpradega intiimsed ja lähedased. Rose (2006) leidis oma uurimusest, et tüdrukud on prosotsiaalsemad kui poisid ja avavad end sõprussuhetes poistest oluliselt rohkem. Poiste jaoks on olulisem see, et sõber oleks usaldusväärne ja omaks sarnaseid huvisid (Ray & Cohen, 1996), sest ühiste huvitegevuse kaudu saavutavad nad omavahelise intiimsuse (Azmitia et al., 2005). Honessi uuringud näitasid, et poistel on kombeks enda või kellegi teise kirjeldamisel avaldada objektiivset infot, tüdrukud aga subjektiivset ja lisaks sellele rõhutavad pigem isikulisemaid omadusi. Poisid keskenduvad kellegi kirjeldamisel ka neile endale ehk nad jutustavad kirjeldatava eelistustest ja iseloomust. Tüdrukud aga kirjeldavad lisaks isikule ka teda ümbritsevat keskkonda ja pere. Samuti on poistel komme rääkida rohkem saavutustest. (Matthys, Cohen-Kettenis & Berkhout, 1994).

Tüdrukud ja poisid erinevad sõprussidemete loomisel motiivide poolest. Kuna naissoost isikud on olnud läbi aegade füüsiliselt nõrgemad, on nad ka haavatavamad. Sellest tulenevalt leiavad naised selliseid sõpru, kes neid toetavad ja kaitsevad. (Apostolou et al., 2020) Meessoost isikute puhul hinnatakse meheks olemist justkui võimurollina ning kui end näidatakse haavatavana, seatakse ohtu maskuliinsus (Fox, Gibbs & Auerbach, 1985). Kuna täiskasvanueas on naissoost isikutel fookus eeskätt teiste abistamisel, teiste eest hoolitsemisel ning mehed on orienteeritud millegi saavutamisele ja autonoomsusele, on arusaadav, miks poisid keskenduvad oskuste arendamisele erinevalt tüdrukutest, kes keskenduvad suhete loomisele ja hoidmisele. Seda kinnitab ka leid, kus emotsionaalse toe olulisusele sõprussuhetes viitas 53% osalenud tüdrukutest, erinevalt poistele, kellest 30% seda mainisid (Azmitia et al., 2005).

Soolised erinevused tugevnevad vanusega, mistõttu võib öelda, et sugu mängib sõprussuhetes suurt rolli. Uurides sõpruses soovahelisi erinevusi uuringus, kus paluti kirjeldada sõpra, kes on teisele meeldiv, leiti, et tüdrukud kipuvad kirjutama ka keerulisemaid ja põhjalikumaid kirjeldusi: nad kirjeldasid rohkem nii välimust, taustainformatsiooni kui ka pere olukorda. (Rose, 2006)

Käesolev uurimus

Kuna me ei tea, kas ennast kirjeldatakse sarnaste omadustega, mida sõpradelt oodatakse, on oluline leida meetod, mis tooks selles küsimuses selguse. Seepärast kasutan enda uurimistöös meetodina enesekirjeldamist, mis võimaldab meil saavutada erinevaid sotsiaalseid eesmärke (Aloise-Young, 1993). Aloise-Youngi (1993) sõnul on ka enda kirjeldamiseks

mitmeid viise: suulised ütlused, käitumuslik esitus enda iseloomu, eelistuste ja uskumuste kohta. Tema läbi viidud uurimuses paluti lasteaialastel ja koolilastel ennast kirjeldada vastavalt eesmärgile. Selgus, et enesekirjeldamisel suutsid neljanda klassi lapsed oluliselt enesekirjeldust muuta ehk tõid välja need omadused, mis nende edu ette antud olukorras suurendaksid. Lasteaialapsed enesekirjelduses öeldud infot aga ei filtreerinud ja ei toonud vastavalt olukorrale välja erinevaid omadusi. Vanemad lapsed olid oma enesekirjeldustes paindlikud ja valisid välja info, mis oli nende arvates olulisim. (Aloise-Young, 1993).

Varasemad uurimused näitavad, millised omadused on laste jaoks sõbrussuhete loomiseks olulised, seni aga pole teadaolevalt uuritud seda, milliseid omadusi endas rõhutatakse, et teistele sõbrana atraktiivsem tunduda. On oluline teada, mis nende arvates on see, mis teisi sõpruse eesmärgil huvitab. Laste enesekirjeldustest, mis lähtuvad eesmärgist saada kellegagi sõbraks, võime leida olulist informatsiooni sellest, kuidas lapsed sõbrussuhteid näevad ja millised omadused neile olulised on. Seega on uurimistöö eesmärk välja selgitada, milliseid omadusi rõhutatakse, et end sõbrana eakaaslastele atraktiivseks teha. Soovin ka välja selgitada seda, millised on soolised ja vanuselised erinevused laste enesekirjeldustes.

Püstitan järgmised hüpoteesid:

1. Tüdrukud toovad enesekirjeldustes poistest sagedamini välja isikulisemaid omadusi ja poisid pigem tegevusi ja saavutusi.
2. Vanemad lapsed kirjeldavad nooremate lastega võrreldes sagedamini oma iseloomu ja harvem tegevusi.

Meetod

Valim

Valimisse kuulus 115 2. ja 6. klassi õpilast Rakvere Gümnaasiumist. Nendest 48 olid poisid ja 67 tüdrukud. Teise klassi õpilaste keskmine vanus oli 8,167 (SD=0.381) ja 6. klassi õpilaste keskmine vanus oli 12,167 (SD=0.381). 2. klassi vastustest sai kasutada kokku 59 tööd, 13 tööd jäi analüüsimisest välja. Kuuenda klassi vastuseid oli kokku 61, millest ei saanud kasutada 5 tööd. Mõlema klassi puhul ei saanud osasid vastuseid kasutada sellepärast, et kirjutatut ei olnud võimalik välja lugeda või ei järgitud täpselt tööjuhendit.

Protseduur

Valimi moodustamiseks kontakteeruti erinevate koolidega ning paluti nõusolekut teise ja kuuenda klassi laste osalemiseks uurimuses. Nõusolek saadi Rakvere Gümnaasiumist.

Uurimuse läbiviimiseks läks uurimistöö autor ise kooli kohale. Tunni alguses selgitati üle, mida õpilased tegema peavad, mille järel jagati küsimustikud klassis laiali. Enne küsimustikule vastamist paluti vastajatel kirjutada lehele oma vanus ja sugu. Küsimustikule vastamine võttis aega umbes 5–10 minutit. Vastused on anonüümsed.

Mõõtevahend

Uurimistöös kasutasin samasugust meetodit nagu Afshordi jt (2020), Furman & Bierman (1983) ja Gonzalez jt (2004) ehk narratiivmeetodit. Lastel paluti vastata lühijutu vormis ühele küsimusele: Kujuta ette, et sa kohtad koolis eakaaslasi, kellega sa tahaksid sõbraks saada. Kuidas sa neile ennast kirjeldaksid? Pane kirja, mis sinu jaoks oluline tundub. Mida koolikaaslased sinu kohta teada võiksid?

Katsetasin küsimust kahe tuttava lastega. Palusin neil suuliselt vastata eelnevale küsimusele ning 9-aastase puhul sain sisuka vastuse, 10-aastaselt jäi vastus aga üsna lühikeseks. Et saada sisukaid vastuseid, lisasin paar rida punktiirjoont, et vastajad näeksid, kui pikka vastust ma ootan ja ei kirjutata väga napisõnaliselt. Piloteerimisel abistas mind õpetaja ning katsetas küsimust oma 2. klassi õpilastega. Sealt sain ma tagasiside, mille järel tegin küsimuse mitmeks lühemaks lauseks, et lause ei oleks liiga pikk ja väiksemad lapsed saaksid loetust paremini aru. Lõpuks jäi küsimus järgnevale kujule: kujuta ette, et sa kohtad koolis eakaaslasi, kellega sa tahaksid sõbraks saada. Kuidas sa neile ennast kirjeldaksid? Pane kirja, mis sinu jaoks oluline tundub. Mida koolikaaslased sinu kohta teada võiksid?

Kodeerimine

Uuringust saadud vastuste analüüsimiseks koostasın kodeerimisskeemi (vt Tabel 1), mis koosneb 11-st kategooriast. Kategooriate loomiseks töötasin läbi kõik vastused ja märkisin Exceli tabelisse üles kõik mainitud tunnused. Seejärel vaatasin, mis tunnuseid kõige rohkem esines ning jaotasin need suurematesse kategooriatesse. Gonzaleze jt (2004) ning Furmani ja Biermani (2004) uurimustest lisasin kategooriad *välimus* ja *tugi*, inspiratsiooni sain ka nende uurimustest kategooriate *tegevused* ja *elukoht* koostamiseks.

Tabel 1: Kodeerimisskeem

Kategooria	Selgitus ja näited
Välimus	Kirjeldatakse välised omadusi. „Olen ilus“, „mul on helepruunid silmad“, „olen pikk“.

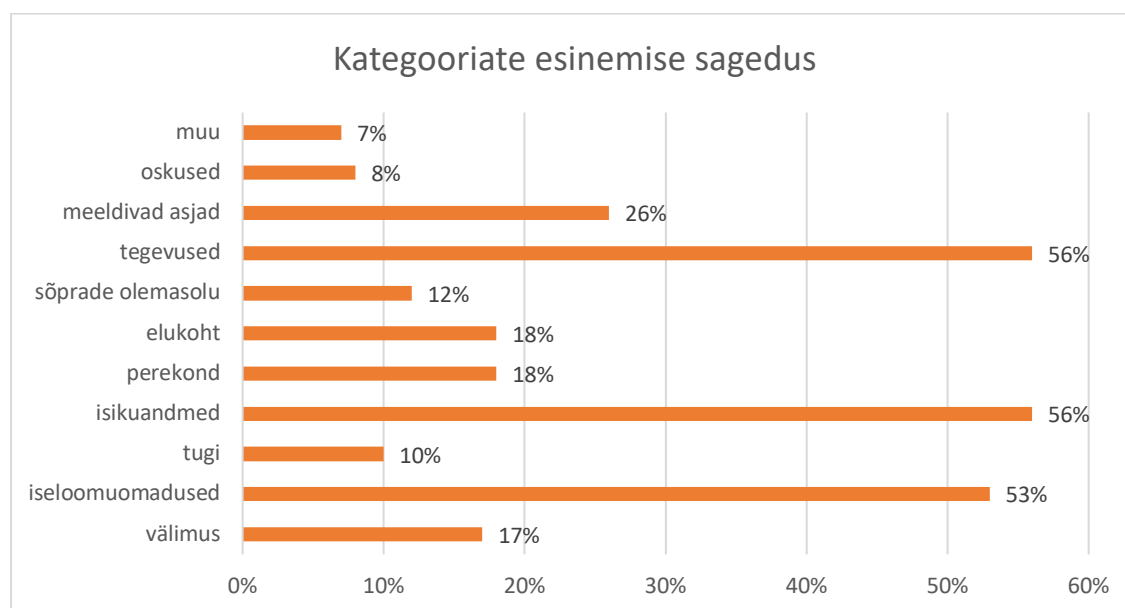
- Iseloomuomadused** Kirjeldatakse, milline ollakse iseloomult. „olen uudishimulik“, „sarkastiline ja lõbus, mul on huvitav huumorisoon“, „ei julge teistega rääkima minna“, „olen pahur“.
- Tugi** Kirjeldatakse, kuidas ollakse teistele emotsionaalseks toeks, abistatakse neid ja ollakse sõbrana usaldusväärsed. „Mulle võib kõike rääkida“, „aitan, kui abi/tuge on vaja“, „olen toeks, kui keegi on kurb“.
- Isikuandmed** Kirjutatakse nimi, vanus, sünnikuupäev või telefoninumber, mis koolis ja klassis käiakse. „Ütleksin oma nime ja kus klassis ma käin“, „annaksin enda telefoninumbri või *snapchati*“, „olen 9-aastane“.
- Perekond** Kirjeldatakse oma pere ja koduloomi ning räägitakse nende olulisusest. „Mul on väike vend, ema ja isa“, „minu jaoks on pere oluline“, „mul on kolm lemmiklooma“.
- Elukoht** Kirjeldatakse, mis linnas/tänaval elatakse ja milline nende kodu on. „Elan Rakveres majas“, „mul on kodus võrkkiik ja suur aed“, „ütleksin oma aadressi“.
- Sõprade olemasolu** Kirjeldatakse kui palju sõpru on, räägitakse sõprade olulisusest. „Mul on palju sõpru“, „mu jaoks on oluline sõber leida“, „mul pole ühtegi sõpra“.
- Tegevused** Kirjeldatakse tegevusi, mis neile teha meeldib/ei meeldi, räägitakse, kus huviringides käiakse, mis spordialadega tegeletakse, millega igapäevaselt tegeletakse. „Meeldib kossu mängida“, „kirjeldaksin oma hobisid“, „ei käi tihti õues“, „meeldib läbi telefoni rääkida või kirjutada“, „meeldib sõpradega koos olla“.
- Meeldivad asjad** Kirjeldatakse, mis asjad meeldivad. Siia alla kuuluvad näiteks lemmiktoidud, -värvid jne. „Meeldib SarioTV“, „meeldivad arvutimängud ja jäätis“, „lemmikvärvid on kõik peale neonvärvide“.
- Oskused** Kirjeldatakse oma oskusi, milles ollakse head. „Oskan hästi joonistada“, „olen kiire ja hea arvutaja“, „oskan hästi matat ja vene keelt“.

Muu

Kirjeldatakse kõike muud, mida pole mainitud piisavalt, et uut kategooriat luua. „Tahan juuksuriks saada“, „võiks teada mu õpetajaid ja klassikaaslast“, „tuln teisest koolist, siin koolis tunnen ennast hästi“, „olen rikas“, „raha on oluline“.

Tulemused

Andmeid analüüsisin JASP programmi abil. Sooliste ja vanuselist erinevuste uurimiseks kasutasin hii-ruut-testi. Joonisel 1 on välja toodud kategooriate esinemissagedused protsentides. Kõige sagedamini kirjeldati erinevaid tegevusi (56%) ja isikuandmeid (56%). 53% uurimuses osalenutest kirjeldas enda iseloomu.

Joonis 1: Erinevate kategooriate mainimise sagedus

Soolised erinevused

Statistiliselt oluline seos esines soo ja iseloomu mainimise vahel, $\chi^2(1, N = 115) = 7,99, p = .005$. Tüdrukutest mainis iseloomu 64% ja poistest 38%. Statistiliselt oluline seos esines ka soo ja perekonna mainimise vahel, $\chi^2(1, N = 115) = 10,965, p < .001$. Perekonda ja selle olulisust mainis 19 tüdrukut (28%) ja 2 poissi (4%). Tegevuste mainimise ja soo vahel

oli statistiliselt oluline seos, $\chi^2(1, N = 115) = 6.529, p = 0.011$. Tegevusi mainis 66% tüdrukutest ($n=44$) ning poistest 42% ($n=20$).

Statistiliselt oluline seos puudus soo ja välimuse, soo ja toe ning soo ja elukoha vahel. Sugu pole ka seotud sõprade olemasolu, meeldivate asjade, oskuste, ja isikuandmete mainimisega.

Vanuselised erinevused

Vanuse ja iseloomuomaduste mainimise vahel esines statistiliselt oluline seos, $\chi^2(1, N = 115) = 3.919, p = 0.048$. Iseloomuomadusi mainis 44% 2. klassi õpilastest ja 63% 6. klassi õppuritest. Statistiliselt oluline seos leiti ka vanuse ja isikuandmete esitamise vahel, $\chi^2(1, N = 115) = 8.657, p = 0.003$. Isikuandmeid mainis 70% 6. klassi õpilastest ja 2. klassist 42%. Tegevusi mainis 71% 6. klassi õppuritest, 2. klassi õpilastest mainis neid 41%. Vanus ja tegevuste mainimine on omavahel statistiliselt olulises seoses, $\chi^2(1, N = 115) = 11.008, p < .001$. Statistiliselt oluline seos leiti ka vanuse ja endale meeldivate asjade mainimise vahel, $\chi^2(1, N = 115) = 7.374, p = 0.007$. Endale meeldivaid asju ja lemmikuid mainis nooremast klassiastmest 9 õpilast, kes moodustab nende koguvaimist 15%, 6. klassi õppuritest oli meeldivate asjade mainijaid 38% ($n=21$).

Välimuse, toe, perekonna ja elukoha puhul vanuselisi erinevusi ei esinenud. Erinevusi ei tuvastatud ka sõprade olemasolu, oskused ja muu kategooriates.

Arutelu

Uurimuse eesmärk oli välja selgitada, milliseid omadusi esimeses ja teises kooliastmes õppivad lapsed enesekirjeldustes rõhutavad, et end eakaaslastele sõbrana atraktiivseks teha. Esimene hüpotees, et tüdrukud toovad enesekirjeldustes poistest sagedamini välja isikulisemaid omadusi ja poisid pigem tegevusi ja saavutusi, leidis osaliselt kinnitust. Teine hüpotees, mis väitis, et vanemad lapsed kirjeldavad nooremate lastega võrreldes sagedamini oma iseloomu ja harvem tegevusi, leidis samuti osaliselt kinnitust.

Uuringutulemused näitavad, et enim kirjeldati end tegevuste, isikuandmete ja iseloomuomaduste kaudu. Schaeferi jt (2011) sõnul toovad ühised tegevused kokku sarnaste huvidega inimesi, kelle vahel tekivad sõprussidemed. Kui sõpradel on ühiseid meeldivaid tegevusi, veedetakse rohkem aega koos ning sõprusside muutub selle kaudu tugevamaks (Schaefer et al., 2011). Schaeferi väidete kaudu võib öelda, et lapsed loodavad oma tegevusi kirjeldades leida sõpradega üles ühised tegevused, mida hiljem koos teha ja mille kaudu oma suhet arendada.

Palju mainiti ka isikuandmeid. Lapsed võivad pidada isikuandmete mainimist oluliseks, sest neil on kindlad eelistused, mis soost ja vanusest sõber neil olla võiks. Nooremad kipuvad suhtlema rohkem eakaaslastega ja samas soost inimestega, vanemad hakkavad aga looma suhteid ka teisest soost inimestega (Smith & Inder, 1990). Kuna nende jaoks on oluline olla ühenduses sõpradega ka siis, kui nad samas kohas ei viibi, jagatakse oma telefoninumbrit ja sotsiaalmeedia kontosid, et üksteise tegevustega kursis olla (Children, Adolescents, and the Media, 2013). Kuna küsimus sisaldas endas osa „Mida koolikaaslased sinu kohta teada võiksid?“ ehk rõhutati koolikaaslastele, siis on võimalik, et sellepärast kirjeldati ka rohkem seda, kus klassis õpitakse. Eelnevaid väiteid lugedes võib arvata, et nad jagavad endast ka sellist taustainformatsiooni, mida nad arvavad, et sõber võiks nende kohta teada ja mis hõlbustaks nendevahelist suhtlust.

Rubini (1980) uurimuses, kus uuriti lastevahelisi sõprussuhteid, tuli välja see, et sõbra puhul on oluline ta iseloom. Iseloomu tähtsus selgus ka minu läbi viidud uuringust. Kuna paremini võetakse omaks neid lapsi, kes vastavad oma eakaaslaste ootusele (Hall, 2012), siis on oluline rõhutada enesekirjelduses neid omadusi, mis vastajast hea sõbra teeks. Teise iseloomuomadusi teades saab otsustada, kas potentsiaalsel sõbral on olemas need omadused, mida oma sõbralt oodatakse.

Lastel on kombeks rääkida ka saavutusest (Matthys et al., 1994), kuid käesolevas uurimuses ei kirjeldatud saavutusi vaid pigem erinevaid oskusi, millega saadakse edukalt hakkama. Vastanud toovad välja enda tugevamad küljed. On võimalik, et neid oskusi oodatakse ka enda sõbralt. Teise variandina võidakse viidata oma prosotsiaalsusele (Rose, 2006) ja anda enda oskuste mainimisega hoopis sõbrale märku, et kui too teatud teemat nii hästi ei valda, ollakse sõbrale abiks.

Tulemustest võib järeldada, et välimust ei peeta sõpruse puhul niivõrd oluliseks. Seda kinnitab uuringus välimuse mainijate arv, keda oli 115-st inimesest kõigest 20. See võib viidata sellele, et sõprussuhtes ei ole tähtis sõbra välimus, vaid see, milline inimene sõbrana on ja kas nende väärtused on sarnased.

18% vastajatest kirjeldasid ka perekonda ja elukohta. Kuna on lapsi, kes peavad oluliseks mainida lisaks iseloomule ka muud taustainformatsiooni, siis kiputakse kirjeldama seda, millised on tema pereliikmed ning kus ta elab (Rose, 2006). Esimesed juhendajad lapse elus on tema pereliikmed ja laps veedab peamise aja oma elust nende keskkonnas (Roostin, 2018). Üks tõlgendus pere mainimisel on see, et laps tahab näidata oma sõbrale inimesi, kes on talle terve eluperioodi vältel toeks olnud. Tulemusi vaadates võib eeldada, et laste jaoks on lisaks perele oluline kirjeldada ka keskkonda, kus ta on üles kasvanud. Kirjeldati ka

endale meeldivaid asju. Kui Kikase (2010) sõnul on laste jaoks olulised ühised huvid, on tähtis ka see, kui lastele meeldivad sarnased asjad. Kuna enda lemmikute asjade mainimisel võivad tekkida arutelud, siis on nende mainimine hea võimalus vestluse arendamiseks (Clarke, 2017). Enesekirjeldustes mainiti ka sõprade olemasolu ja nende olulisust. Kui lapsel on sõpru, tunneb ta ennast sotsiaalselt ja emotsionaalselt hästi (Afshordi & Liberman, 2020). On võimalik, et neid omadusi mainides tahavad lapsed teisele näidata, et end tuntakse paremini, kui kellegagi sõbraks saadakse.

Soolised erinevused

Uurimuses leiti, et tüdrukud kirjeldavad enesekirjeldustes oma iseloomu poistest rohkem. Tulemusi võib selgitada sellega, et kuna tüdrukud avavad end poistest rohkem (Ray & Cohen, 1996), siis nad peavad loomulikumaks ka enda iseloomu rohkem kirjeldada. Foxi, Gibbisi ja Auerbachi (1985) uurimuse tulemustest selgus, et tüdrukud on sõprussuhete suhtes tundlikumad ja nad ei karda minna sügavuti teemadesse. Tüdrukud ei karda rääkida tundlikumadest teemadest, näiteks sellest, kui emotsionaalsed nad, seega väljendavad nad end poistest avatumalt. Poisid kirjeldavad sõprussuhteid pealiskaudselt ja mainivad pigem seda, millega nad tegelevad, sest sõpradevaheline intiimsus saavutatakse pigem samu tegevusi tehes (Azmitia et al., 2005).

Sarnaselt Rose'i (2006) uurimusele, kirjeldasid tüdrukud ka siinses uurimuses seda, milline nende pere on, mitu pereliiget neil on ja kui oluline pere nende jaoks on. Tüdrukute põhjalikumaid kirjapanekuid ja ümbritseva keskkonna kirjeldamist täheldasid ka Matthys, Cohen-Kettenis & Berkhout (1994), kelle uurimusest selgus, et lapsed mainisid teise kirjeldamisel ka nende perekonda erinevalt poistest, kes keskendusid saavutuste ja eelistuste kirjeldamisele. Põhjus, miks tüdrukud oma iseloomu ja perekonda poistest rohkem kirjeldavad, võibki seisneda selles, et poisid rõhuvad rohkem oma maskuliinsele stereotüübile ning nad ei näita end haavatavana, nagu teevad seda tüdrukud. Samas võiksid poisid kirjeldada end „mehelikemate“ omaduste kaudu, kuid selles uuringus nad seda ei teinud. Miks poisid enda iseloomu vähem kirjeldavad, on teema, mida tasuks edasi uurida.

Erinevalt püstitatud hüpoteesile, mainisid tegevusi rohkem tüdrukud. Ray & Coheni (1996) arvates on poiste jaoks oluline omada sõpradega sarnaseid huvisid ja Azmitia jt (2005) hinnangul on poisid ühiste tegevuste kaudu ka intiiemsemad. Kuna sõpradele meeldib veeta aega koos ühiseid tegevusi tehes (Kikas, 2010), siis võidi enesekirjelduses tegevusi mainida selleks, et leida sõpradevahelisi ühiseid tegevusi. Laialdasem tegevuste mainimine võib olla seotud ka selles piirkonnas olevate huviringidega, kus koos aega veedetakse. Uurimuses, kus uuriti huviringide osalust, selgus, et poisid osalevad erinevates huvitegevustes rohkem kui

tüdrukud (Meier et al., 2018). Samast tööst tuleb aga välja, et tüdrukute osalus huviringides on aja jooksul oluliselt tõusnud. Piirkond, kus mina uuringut tegin, on aastatega väga palju arenenud. Kui varem piirduti spordi- ja muusikakooliga, siis nüüd on tekkinud juurde mitmeid erinevaid loovtegevusringe, kus osalevad pigem tüdrukud. Nagu varasemalt on mainitud, siis sõpradele meeldib koos erinevaid tegevusi teha ning ühised huvid liidavad sõpru.

Elukoha ja sõprade olemasolu mainiti enesekirjeldustes vähe. See võib olla üheks põhjuseks, miks nendes kategooriates soolisi erinevusi ei esinenud. Huvitav on aga see, et kui Azmitia jt (2005) uuringust, kus osalejad kirjeldasid oma sõprussuhteid, selgus, et tüdrukud peavad sõpruse puhul väga oluliseks emotsionaalse toe olemasolu, siis selles uurimuses statistilist seost soo ja toe vahel ei leitud. Tuge mainijatest olid aga 4% poisid ja 15% tüdrukud, mis näitab, et tüdrukutele on tugi siiski poistest olulisem. Tüdrukutepoolne toe pakkumine võib olla seotud nende avatuma ja haavatavama loomuga. Kuna tüdrukud on omavahel intiimsemad, siis on nende jaoks oluline ka see, et sõber oleks neile vajadusel olemas ja toetaks neid. Tüdrukute toetuse olulisuseni jõudsid ka Apostolou jt (2020) oma uurimuses, kus uuriti, miks sõprussuhteid luuakse.

Uuringutulemusi vaadates on näha, et poisid ja tüdrukud mainisid isikuandmeid vastavalt 52 ja 58% koguvalimist, mis näitab, et mõlema soo jaoks on oluline, et nende potentsiaalne sõber teaks, kellega nad suhtlevad. Noored veedavad väga suure osa oma ajast telefonides sotsiaalmeedias, nt Facebookis, teistega suheldes (Children, Adolescents, and the Media, 2013). Kuna isikuandmete kategoorias mainiti ka telefoninumbrit ja sotsiaalmeedia kontosid, siis on võimalik, et sõpradega tahetakse ka üksteist eemal olles telefonitsi edasi suhelda.

Vanuselised erinevused

Püstitatud hüpotees, et vanemad lapsed kirjeldavad noorematega võrreldes sagedamini oma iseloomu ja harvem tegevusi, leidis osaliselt kinnitust. Vanemad lapsed kirjeldavad küll oma iseloomu rohkem, kuid rohkem mainivad nad ka tegevusi. Tulemus sarnaneb Rubini (1980) uurimusega, kus väideti, et 4.–6. klassi õpilaste jaoks muutub olulisemaks iseloom mitte välised teod. Võimalik, et vanemate laste jaoks on tähtis iseloomu kirjeldada, sest nende jaoks on oluline olla teiste poolt aktsepteeritud sellisena, nagu nad on (Gonzalez et al., 2004). Vanemad lapsed peavad ka tähtsaks tegevuste mainimist. Neil tuli enesekirjeldustes rohkem välja tegevusi, millega on pikemat aega tegeletud ja mille tegemiseks käiakse ka erinevates ringides. Tegevuste mainimist võib põhjendada sellega, et eelistatakse ühiste huvidega sõpru, mille olulisus tuli välja ka Gonzaleze jt (2004) ja

Biermani & Furmani (1983) uurimustest. Tuues välja endale meeldivaid tegevusi, võivad lapsed leida sarnaseid huvisid ning ühiste hobidega tegelemine võimaldab noortel veeta koos aega, mis on oluline tugevama sõprussuhte tekkimiseks.

Seos leiti ka isikuandmete ja vanuse vahel. Enda isiklike andmete jagamine võib olla vanemate laste jaoks oluline, sest nad on üksteisega avatumad ja tugeva sideme tekkeks tahavad, et sõber teaks neist nii palju kui võimalik. On leitud, et lapsed kasutavad alates 10. eluaastast sotsiaalmeediat noorematest oluliselt rohkem. Sotsiaalmeediat kasutatakse pere ja sõpradega ühenduseks olemiseks, piltide, videote ning ideede jagamiseks (Children, Adolescents, And the Media, 2013). Vanematele lastele võib olla seega oluline, et näiteks nende telefoninumbrit ja sotsiaalmeediakontosid teatakse, sest nad tahavad olla sõpradega pidevas ühenduses.

Uuringutulemustest selgus, et endale meeldivaid asju kirjeldasid samuti vanema klassiastme õpilased rohkem. 4.–6. klassi õpilaste jaoks on Kikase (2010) sõnul oluline see, et nad peaksid oluliseks sarnaseid asju. Enda lemmikuid asju on potsentsiaalsele sõbrale seega kasulik kirjeldada, et näha, kas mõlemal lapsel on midagi selles osas ühist.

Välimuse, toe, perekonna, elukoha, sõprade olemasolu ja oskuste kategooriates vanuselisi erinevusi ei esinenud. Tulemused võivad olla sellised, sest neid maininud inimesi oli liiga vähe või vanuselise erinevusi nendes kategooriates ei ole.

Järeldused ja kokkuvõte

Uurimuse kõige suurem puudus on see, et valimist jäi välja päris palju vastuseid (kokku 18). 2. klassi valimis oli ka õpiraskustega õpilaste klass ja selliseid õpilasi, kes vajavad õpetajapoolset individuaalset juhendamist ja tugispetsialistide teenust, mistõttu oleksin võinud andmekogumist tehes käia rohkem klassis ringi ja uurida, kuidas vastajatel küsimustiku täitmine läheb ja kas kellelgi on suunamist vaja. Oli ka neid, kes ei suutnud ülesandele keskenduda. Probleeme tekitas ka see, et oli lapsi, kes küll tegid aktiivselt kaasa, kuid ei saanud täpselt tööjuhendist aru ja ei vastanud küsimusele. Kuna kuuendas klassis on teismelised, siis oli ka neid, kelle vastustest oli näha, et tegu on pigem naljatamisega ja ei võetud küsimustiku täitmist tõsiselt. Kuna küsimustikku täideti klassiruumis teiste klassikaaslastega koos, võivad vastused olla teistest kaaslastest mõjutatavad. Uurimuse puudus oli kindlasti ka väike valim. Samuti oleks uuringus võinud osaleda ka teiste koolide õpilasi, mitte piirduda ühe kindla kooliga.

Olenemata töö nõrkadest kohtadest, on selle uurimistöö teema selline, mida pole palju uuritud, mistõttu on minu töö heaks aluseks edasistele uurimustele, mis sama teemat

käsitlevad. Tulemused näitavad, et lapsed rõhutavad potentsiaalsele sõbrale enim enda iseloomu, tegevusi ja isikuandmeid. Leiti, et enda kirjeldamisel on olulised nii soolised kui vanuselised erinevused.

Uurimistöö teemat tasuks edasi uurida. Kuna töö valim oli üsna väike, siis oleks hea korrata uuringuid suurema valimiga, et järeldused oleksid usaldusväärsemad. Võiks uurida ka seda, kuidas erineb enda kirjeldamine potentsiaalsetele sõpradele, kui nad on samast soost ja vastassoost.

Kasutatud kirjandus

- Afshordi, N., Liberman, Z. (2020). Keeping friends in mind: Development of friendship concepts in early childhood. *Social Development*, 30(2), 331–342. <https://doi.org/10.1111/sode.12493>
- Aloise-Young, P. A. (1993). The Development of Self-Presentation: Self-Promotion in 6- to 10-Year-Old Children. *Social Cognition*, 11(2), 201–222. <https://doi.org/10.1521/soco.1993.11.2.201>
- Apostolou, M., Keramari, D., Kagiialis, A., & Sullman, M. (2020). Why people make friends: The nature of friendship. *Personal Relationships*, 28(1), 4–18. <https://doi.org/10.1111/pere.12352>
- Azmitia, M., Ittel, A., & Radmacher, K. (2005). Narratives of Friendship and Self in Adolescence. *New Directions for Child and Adolescent Development*, (107), 23–39. <https://doi.org/10.1002/cd.119>
- Bernt, T. J. (2002). Friendship Quality and Social Development. *Current Directions in Psychological Science*, 11(1), 7–10. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.00157>
- Bukowski, W. M., Newcomb, A. E., & Hartup, W. W. (1998). *The Company They Keep: Friendship in Childhood and Adolescence*. New York: Cambridge University Press.
- Children, Adolescents, and the Media. (2013). *American Academy of Pediatrics*. <https://doi.org/10.1542/peds.2013-2656>
- Clarke, J. (2017). My favourite things. *Practical Pre-School*, 2017(Sup195), 3–4. <https://doi.org/10.12968/prps.2017.Sup195.3>
- Enderlein, O. (2005). *Suured lapsed. Keeruline iga: 7–13*. Kunst.
- Fox, M., Gibbs, M., & Auerbach, D. (1985). Age and Gender Dimensions of Friendship. *Psychology of Women Quarterly*, 9(4), 489–502. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1985.tb00898.x>
- Furman, W., Bierman, K. L. (1983). Developmental Changes in Young Children's Conceptions of Friendship. *Society for Research in Child Development* 54(3), 549–556. <https://doi.org/10.2307/1130041>
- González, Y. S., Moreno D. S., Schneider, B. H. (2004). Friendship Expectations of Early Adolescents in Cuba and Canada. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 35(4), 436–445. <https://doi.org/10.1177/0022022104264127>

- Hall, J. A. (2012). Friendship standards: The dimensions of ideal expectations. *Journal of Social and Personal Relationships*, 29(7), 884–907. <https://doi.org/10.1177/0265407512448274>
- Hay, D. F., Payne, A., & Chadwick, A. (2004). Peer relations in childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(1), 84–108. <https://doi.org/10.1046/j.0021-9630.2003.00308.x>
- Hay, D. F. (2005) Early Peer Relations and their Impact on Children's Development. *Encyclopedia on Early Childhood Development*.
- Kikas, E. (Ed.). (2010). Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes.
- Larson, R., Richards, M.H. (1991). Daily Companionship in Late Childhood and Early Adolescence: Changing Developmental Contexts. *Child Development*, 62(2), 284–300. <https://doi.org/10.2307/1131003>
- Matthys, W., Cohen-Kettenis, P., & Berkhout, J. (1994). Boys' and girls' perceptions of peers in middle childhood: Differences and similarities. *The Journal of Genetic Psychology: Research and Theory on Human Development*, 155(1), 15–24. <https://doi.org/10.1080/00221325.1994.9914754>
- Meier, A., Hartmann, B. S., & Larson, R. (2018). A Quarter Century of Participation in School-Based Extracurricular Activities: Inequalities by Race, Class, Gender and Age? *Journal of Youth and Adolescence*, 47(6), 1299–1316. <https://doi.org/10.1007/s10964-018-0838-1>
- Newcomb, A., Bagwell, C. (1995). Children's friendship relations: a meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 117(2), 306–347. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.2.306>
- Ray, G. E., Cohen, R. (1996). Children's Friendships Expectations for Prototypical versus Actual Best Friends. *Child Study Journal*, 26(3), 209–227.
- Roostin, Erna. (2018). Family influence on the development of children. *Journal of Elementary Education*, 2(1). 1–12.
- Rose, A. J., Rudolph, K. D. (2006). A Review of Sex Differences in Peer Relationship Processes: Potential Trade-offs for the Emotional and Behavioral Development of Girls and Boys. *Psychological Bulletin*, 132(1), 98–131. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.132.1.98>
- Rubin, Z., Lloyd, B. (Ed.). (1980). *Children's Friendships*. Harvard University Press.
- Schaefer, D. R., Simpkins, S. D., Vest, A. E., & Price, C. D. (2011). The contribution of extracurricular activities to adolescent friendships: New insights through social network

- analysis. *Developmental Psychology*, 47(4), 1141–1152.
<https://doi.org/10.1037/a0024091>
- Seyfarth, R. M., Cheney, D. L. (2012). The evolutionary origins of friendship. *The Annual Review of Psychology*, 63, 153–177. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-120710-100337>
- Smith, A. B., Inder, P. M. (1990). Relationship of Classroom Organisation to Cross-age and Cross-sex Friendships. *Educational Psychology*, 10(2), 127–140.
<https://doi.org/10.1080/0144341900100202>
- Smith, P. Cowie, H., Blades, M., Veisson, M. (Ed.). (2008). *Laste arengu mõistmine*. Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Steinberg, L., Sheffield Morris, A. (2001). Adolescent Development. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 83–110. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.83>
- Strough, J., Berg, C. A., & Meegan, S.P. (2001) Friendship and Gender Differences in Task and Social Interpretations of Peer Collaborative Problem Solving. *Social Development*, 10(1), 1–22. <https://doi.org/10.1111/1467-9507.00145>
- Tropp, K., Saat, H., Kikas, E. (Ed.). (2010). *Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes*. Õpilaste suhted eakaaslastega ning täiskasvanutega ja sotsiaalsete oskuste areng. EV Haridus- ja Teadusministeerium.
- Walker, D. I., Curren, R., & Jones, C. (2016). Good Friendships among Children: A Theoretical and Empirical Investigation. *Journal for the Theory of Social Behaviour* 46(3), 286–309. <https://doi.org/10.1111/jtsb.12100>
- Wentzel, K., Russell, S., Baker, S., Furlong, M. J., Gilman, R., & Huebner, E. S. (Eds.). (2014). Peer relationships and positive adjustment at school. *Handbook of positive psychology in schools*. Routledge/Taylor & Francis Group.

Tänuõnad

Soovin tänada oma juhendajat, Anni Tamme, kes oli kogu uurimistöö tegemise vältel oma juhendamise ja toetusega suureks abiks. Tänuõnad edastan ka kõikidele uuringus osalejatele, kellelta see töö valminud ei oleks.

Käesolevaga kinnitan, et olen korrektselt viidanud kõigile oma töös kasutatud teiste autorite poolt loodud kirjalikele töödele, lausetele, mõtetele, ideedele või andmetele.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

/Elis-Marii Anton/